

УДК 347.77

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.6>**Л. О. Панькова**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України

С. О. Корнійчук

студентка 4 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто географічне зазначення походження товарів як особливий об'єкт інтелектуальної власності, який відрізняється від торговельної марки підставами для визнання виключних прав на нього. Географічні зазначення використовуються для позначення особливих та унікальних властивостей товару відповідно до географічного середовища його походження, виробництва та переробки. Об'єкт географічних зазначень – це географічні назви окремого регіону, місцевості чи країни, які відображено в позначенні товару. Тому варто врахувати, що географічне зазначення не є результатом творчості, проте повинно охоронятися законодавством про інтелектуальну власність.

На жаль, для України такий правовий засіб індивідуалізації товарів як географічне зазначення походження товарів є достатньо новим і відношення до нього у контексті застосування є обережним. Проте, географічні зазначення можуть мати великий вплив на бізнес, що визначає актуальність необхідності більш детального дослідження даної тематики.

Правову регламентацію використання географічного зазначення суб'єктами господарювання досліджено недостатньо, що обумовлює актуальність проблематики. Аналізу потребує також прийнятий Закон України «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільгосппродукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів».

У статті досліджено окремі аспекти використання географічних зазначень суб'єктами господарювання. Визначено шляхи для удосконалення українського законодавства щодо правової охорони географічних зазначень.

Ключові слова: товарний знак, інтелектуальна власність, правова охорона, індивідуалізація, географічне розташування, сільськогосподарська продукція, харчові продукти.

Постановка проблеми. Використання географічних зазначень є важливим способом визначення джерела походження товарів і послуг. Одна з цілей їх використання полягає у сприянні торгівлі шляхом інформування покупця про походження продуктів.

За своєю суттю географічне зазначення – це повідомлення, яке вказує на те, що даний продукт походить з даного географічного району. Найбільш відомі приклади географічних зазначень – це ті, які використовуються у відношенні вин і міцних спиртних напоїв.

Класичним прикладом є «шампанське» назва, яку використовують щодо ігристого вина виготовленого у провінції Шампань (фр.

Champagne) у Франції. Згідно відомостей Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів в Україні станом на 2021 рік існувало 3 117 географічних зазначень, наприклад «Миргородська», «Трускавецька» [1].

Деякі вчені наголошують, що за даними статистики Всесвітньої організації інтелектуальної власності, у 2018 році у світі нараховувалося близько 65 900 охоронюваних географічних зазначень (згідно з даними з 92 національних органів, що поділились ними). Найбільше географічних зазначень зареєстровано у Німеччині

(15 566), Китаї (7 247), Угорщині (6 683), Чехії (6 285), Болгарії (6 038), Італії (6 015) та Португалії (5 998). У ряді держав із середнім рівнем прибутку також існує велика кількість географічних зазначень, наприклад, в 2018 році у Молдавії діяло 4 732 географічних зазначення, Боснії та Герцеговині – 4 499 та 4 426 – в Грузії. Для порівняння наводяться приклади Індії, де всього 330 географічних зазначень та Бразилії – 68 [2, с. 88].

Можемо зробити висновок, що багато країн світу давно усвідомили значення та можливості географічного зазначення надавши широку правову охорону. Мають систему правового захисту географічних зазначень не лише країни з розвиненою економікою у світі, але і країни з нижчим економічним розвитком. Україні безумовно потрібно запозичувати досвід щодо популяризації правової регламентації своїх географічних зазначень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науково-теоретичним проблемам географічних зазначень присвячено праці таких вчених: М.І. Архіпової, Ю.Л. Бошицького, Ю.М. Капіци, А.О. Кодинця, О.О. Ковальчук, М.С. Ковальчук, О.Ю. Кронди, О.П. Орлюк, О.Ш. Чомахашвілі та інших. Значні зміни у регулювання питання географічних зазначень відбулись у 2019 році відповідно закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» № 123-ІХ [3]. Саме змінами у законодавстві та підвищенням рівня свідомості щодо важливості закріплення регіональних брендів обумовлено актуалізацію даного питання.

Мета статті. Аналіз чинного законодавства про географічні зазначення, практики їх легалізації та обґрунтування необхідності популяризації знань про географічні зазначення серед суб'єктів підприємництва. У статті також зроблено акцент на важливості географічних зазначень з точки зору дотримання конкурентного законодавства.

Виклад основного матеріалу. На міжнародному рівні питання регламентації географічних зазначень регулюються Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, Паризькою конвенцією про охорону промислової власності, Угодою про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень, Женевським актом Лісабонської угоди про найменування місць походження і географічні зазначення. Правове регулювання

відносин, пов'язаних із географічним зазначенням в Україні та умови надання правової охорони географічному зазначенню передбачені Цивільним кодексом України та Господарським кодексом України, законами України «Про правову охорону географічних зазначень», «Про географічні зазначення спиртних напоїв», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист прав споживачів», «Про рекламу» та ін.

Варто зазначити, що Господарський кодекс містить ст. 160 «Правомочності щодо використання географічного зазначення», яка вказує, що право на використання географічного зазначення мають лише суб'єкти господарювання, які виробляють товари (надають послуги), щодо яких здійснено державну реєстрацію відповідного географічного зазначення [4]. Стислий зміст не відповідає масштабу питання використання географічних зазначень суб'єктами господарювання.

Згаданий закон № 123-ІХ суттєво скорегував правове поле щодо географічних зазначень, зокрема оптимізовано понятійний апарат. Раніше вживані поняття «кваліфіковане зазначення походження товару», «зазначення походження товару» та їх інтерпретація замінено терміном «географічне зазначення». Що означає найменування місця, що ідентифікує товар, який походить з певного географічного місця та має особливу якість, репутацію чи інші характеристики, зумовлені головним чином цим географічним місцем походження, і хоча б один з етапів виробництва якого (виготовлення (видобування) та/або переробка, та/або приготування) здійснюється на визначеній географічній території [3]. Наступні за хронологією законодавчі акти: закон України «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів», «Про географічні зазначення спиртних напоїв» додатково регламентують підготовку до реєстрації, використання та захист географічних зазначень щодо окремих видів продукції. З моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом з кожним роком збільшується чисельність реєстрацій географічних зазначень в Україні. Наразі в процесі євроінтеграції існує потреба включення українських товарів до європейського реєстру географічних зазначень для збереження їх автентичності. Першими

ластівками у цьому процесі стали: «Херсонський кавун», «Мед Закарпаття», «Закарпатське Вино», «М'ясо баранини Фрумушика» та інші [5].

Обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару (послуги) і межами географічного місця його (її) походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Незважаючи на воєнний стан Україна завершує інституційну реформу сфери інтелектуальної власності і реалізацію відповідного законодавства. Зокрема відповідно закону № 703-ІХ створено Національний орган інтелектуальної власності. З 8 листопада 2022 року, на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності», державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ) є суб'єктом, що виконує функції НОІВ, серед функцій якого є ведення державних реєстрів у сфері інтелектуальної власності [6]. Так, Державний реєстр України географічних зазначень містить повний набір бібліографічних даних згідно з Положенням про Державний реєстр України назв місць походження товарів і прав на використання реєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів, № 798 від 13 грудня 2001 р., а також сповіщення щодо цих реєстрацій [7].

Для державної реєстрації географічного зазначення заявка на реєстрацію географічного зазначення має пройти відповідні процедури (проведення експертизи заявки, публікація відомостей про заявку в офіційному бюлетені) відповідно до Закону України «Про правову охорону географічних зазначень»). На підставі експертного висновку ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (у подальшому (УКРНОІВІ) приймає рішення про реєстрацію географічного зазначення.

Державна реєстрація географічного зазначення здійснюється протягом місяця від дати надходження документів про сплату державного мита за реєстрацію і сплати збору за публікацію про реєстрацію. Заява про реєстрацію географічного зазначення (назви місця походження товару), в якій необхідно вказати заявника (заявників), його адресу та спеціально уповноважені органи, які перевіряють відповідність товару специфікації товару.

Право на державну реєстрацію географічного зазначення має об'єднання осіб, які

в зазначеному географічному місці виробляють товар та/або видобувають, та/або переробляють сировину для товару, особлива якість, репутація чи інші характеристики якого зумовлені цим географічним місцем. При цьому об'єднання осіб означає будь-яку сукупність осіб незалежно від її організаційно-правової форми або складу. Наприклад, заявником реєстрації географічного зазначення «Гуцульська овеча бриндзя» виступила Громадська спілка «Асоціація виробників традиційних карпатських високогірних сирів».

За певних умов, передбачених законом, одна фізична або юридична особа також має право на реєстрацію географічного зазначення. Виходячи з даних Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів (КЗПТ) реєстрація географічних зазначень фізичною особою одноосібно не користується популярністю. Онлайн-сервіс державних послуг Дія вказує, що вартість надання послуги розрізняється для фізичних (юридичних) осіб, що постійно проживають (знаходяться) в Україні (85 грн) та фізичних (іноземних юридичних) осіб, що відповідно постійно проживають (знаходяться) за межами України (200 дол. США). Зазначене свідчить про доступність даного сервісу для зацікавлених осіб.

Варто звернути увагу, що правова охорона також надається географічному зазначенню, яке повністю або частково омонімічне із зареєстрованим в Україні географічним зазначенням, за умови добросовісного місцевого і традиційного використання та якщо таке використання виключає можливість сплутування та введення в оману споживачів щодо дійсного походження товару. А як відомо, омоніми – слова, які збігаються у звучанні й на письмі, але мають різні, не пов'язані між собою лексичні значення. Не реєструється омонімічне зазначення, яке правильно вказує на географічне місце виробництва товару, але створює у споживачів помилкове уявлення про те, що товар вироблено в іншому географічному місці.

Важливе значення для забезпечення правової охорони географічних зазначень щодо сільгосппродукції та харчових продуктів мають норми відповідного закону України «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільгосппродукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості,

включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів» [8].

Законом передбачено, що традиційна гарантована особливість як найменування, яке ідентифікує сільськогосподарську продукцію (сільськогосподарський товар) або харчовий продукт застосовується з метою: 1) збереження традиційних методів виробництва та рецептур сільськогосподарського товару або харчового продукту шляхом сприяння виробникам традиційних продуктів у їх обігу на ринку та інформуванні споживачів про особливості їх традиційних рецептур і властивостей, що формують додану вартість; 2) забезпечення належного захисту найменувань таких традиційних продуктів шляхом їх реєстрації як традиційних гарантованих особливостей; 3) підтримки виробників традиційних продуктів у сприянні їх продажу та інформування споживачів щодо характеристик та особливостей такого продукту.

Наступний аспект вартий уваги – це використання зареєстрованих географічних зазначень як елемент запобігання омані споживача. Поряд із добросовісним використанням географічних зазначень є непоодинокі випадки, коли суб'єкти господарювання здійснюють дії, які належать до недобросовісної конкуренції щодо географічних зазначень. Недобросовісні виробники хочуть скористатись репутацією певного географічного зазначення та отримати конкурентні переваги над іншими товаровиробниками.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знаку для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення пакування товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання [9]. У зазначеній статті прямо не йдеться про географічне зазначення, але невиключний перелік дає підстави віднести географічні зазначення, до тих, які можуть використовуватись неправомірно.

Визначення інформації, яка вводить в оману наведено у ст. 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [9]. Такою є інформація, що містить неповні, неточні або неправдиві дані про походження товару, вироб-

ника, продавця, спосіб виготовлення повідомлена суб'єктом господарювання, безпосередньо або через іншу особу, одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, у тому числі в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, постачання, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання є такою що вводить в оману споживача. З метою забезпечення добросовісної конкуренції, важливо інформувати виробників про те, що використання зареєстрованих географічних зазначень та традиційних гарантованих особливостей як схем якості будь-яким оператором ринку допускається за умови забезпечення відповідності товару його специфікації, за умови обов'язкової сертифікації – перевірки товару на відповідність специфікації та внесення відомостей про користувача до переліку користувачів.

Висновки і пропозиції. Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» зі змінами і доповненнями, зокрема закріпив якісно новий підхід до розуміння суб'єктного складу осіб, які мають право на реєстрацію прав на географічне зазначення. Це певною мірою компенсувало прогалини Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України щодо географічних зазначень. Однак, шлях до популяризації правової охорони географічних зазначень суб'єктами господарювання включає багато аспектів, які необхідно враховувати.

По-перше, специфіка такого об'єкта полягає у тому, що він є відображенням тісного зв'язку території та властивостей товару. А тому, застосування його можливе лише за наявності території, що володіють особливими характеристиками, які здатні збагачувати та надавати особливостей товарам, що походять із відповідної місцевості. По-друге, наявний низький рівень правосвідомості у питаннях дотримання конкурентного законодавства та зацікавленості виробників у питаннях визначення товарів, що наділені специфічними властивостями, пов'язаними із місцем походження.

По-третє, як наслідок попередніх двох причин – невелика кількість легалізованих географічних зазначень походження товарів на території нашої держави. Відсутність усталеної практики щодо реалізації прав на географічне зазначення одночасно як відстрочує так і бло-

кує процес відстеження та виявлення відмінностей між теорією та практикою застосування вітчизняного законодавства.

Список використаної літератури:

1. Відомості Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/kzpt-uk> (дата звернення 20.05.2023р.)
2. Кронда О. Ю. Недобросовісна конкуренція щодо оманливого та неправомірного використання географічних зазначень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 88–91. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/21> (дата звернення: 20.05.2023)
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень: Закон України від 20 вересня 2019 року № 123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123-20#n286> (дата звернення: 20.05.2023)
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436 // *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22.
5. «Херсонський кавун» і «Мед Закарпаття»: Україна готує нові географічні зазначення для ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/07/22/676189/> (дата звернення: 20.05.2023)
6. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2023)
7. Про затвердження Положення про Державний реєстр України назв місць походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів: Наказ Міністерства освіти і науки України № 798 від 13 грудня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-01#Text> (дата звернення: 20.05.2023)
8. Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільгосппродукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів: Закон України від 6 вересня 2022 року № 2572-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2572-20#Text> (дата звернення: 20.05.2023)
9. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2023)

Pankova L. O., Korniiuchuk S. O. The right to use a geographical indication by business entities

The article notes the geographical definition of the origin of goods as a special object of intellectual property, which is the basis for recognition of exclusive rights to it from the trademark. Geographical definitions are used to indicate the special and unique properties of the product according to the geographical environment of its origin, production and processing. The object of geographical indications is the geographical names of a separate region, locality or country, which are reflected in the marking of the goods. Therefore, it is worth saying that a geographical indication is one of the few objects that are not the result of creativity, but must be protected by the legislation on intellectual property. Unfortunately, for Ukraine, such a legal means of product individualization as geographical indication of the origin of goods is quite new, and the relationship to it in the context of application is cautious. However, geographical indications can have a great impact on business, which determines the urgency of the need for more detailed research on this subject.

Focused legal regulation of the use of geographical indications by economic entities has not been sufficiently studied, which determines the relevance of the issue. The adopted Law of Ukraine "On peculiarities of legal protection of geographical indications for agricultural products and food products, protection of rights and application of quality schemes, including traditional guaranteed features for agricultural products and food products" also needs analysis.

The article examines certain aspects of the use of geographical indications by economic entities. Ways to improve Ukrainian legislation on legal protection of geographical indications are identified.

Key words: trademark, intellectual property, legal protection, individualization, geographical location, agricultural products, food products.